

EURASIA CENTER

Eurázsia
Központ

Elemzések

**Erősödő geopolitikai szereplő?
Fókuszban Közép-Ázsia – I. rész**

Veres Szabolcs

EK/2025/2.

Eurázsia Központ Elemzések

Kiadó:
Eurázsia Központ

Szerkesztő:
Dr. Horváth Levente

A kiadó elérhetősége:
1117 Budapest, Infopark sétány 11
eurasiacenter@nje.hu
<https://eurasiacenter.hu/>

Kiadásért felelős személy:
Dr. Horváth Levente, igazgató

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők az Eurázsia Központ álláspontjának.

EURÁZSIA KÖZPONT

Budapest 2025

© Eurázsia Központ, Neumann János Egyetem

ISSN 2939-550X

ERŐSÖDŐ GEOPOLITIKAI SZEREPLŐ? FÓKUSZBAN KÖZÉP-ÁZSIA –I. RÉSZ

Veres Szabolcs

Absztrakt

Közép-Ázsia geopolitikai tájképét 2024-ben az öt nemzet – Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Türkmenisztán és Üzbegisztán – egymáshoz, a régiós nagyhatalmakhoz (Oroszország, Kína) és a térségben megjelent új gazdasági szereplőkhöz fűződő viszonya és dinamikájának összetett hálója jellemezte. Közép-Ázsia országai, amelyek a Szovjetunió felbomlása után nyerték el függetlenségüket, 2024-ben is szoros kapcsolatokat ápoltak egymással és a régió kívüli külső szereplőkkel. Az elmúlt évben Kazahsztán hatalmas természeti erőforrásaival és stratégiai elhelyezkedésével továbbra is a régió meghatározó gazdasági ereje volt. Diplomáciai befolyása megnőtt, regionális viták közvetítőjeként és multilaterális szervezetek kulcsszereplőjeként pozícionálta magát. Üzbegisztán Shavkat Mirziyoyev elnök vezetése alatt folytatta a gazdasági liberalizáció és a regionális szerepvállalás pályáját megkérdőjelezve Kazahsztán regionális elsőbbségét. Kirgizisztán és Tádzsikisztán, bár gazdaságilag kisebbek, egyre határozottabbá váltak a regionális ügyekben. A két nemzet között továbbra is fennállnak a határviták, amelyek időnként fellángolnak, és a szomszédos országok diplomáciai segítségét igénylik. Ugyanakkor 2024-ben Türkmenisztán, fenntartva „örök semlegességi” politikáját fokozatosan megnyílt a regionális együttműködés előtt, különösen az energiaszektorban.

Kulcsszavak: *Közép-Ázsia, érdekek, geopolitika, 2024*

Abstract

The geopolitical landscape of Central Asia in 2024 was marked by intricate relationships and dynamics among the five nations—Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan—as well as their interactions with regional powers (Russia and China) and emerging economic actors within the region. The countries of Central Asia, which gained independence following the dissolution of the Soviet Union, have sustained robust connections with each other and with external actors beyond the region in 2024. In the preceding year, Kazakhstan, endowed with abundant natural resources and a pivotal geographical position, has retained its preeminent economic standing within the region. Its diplomatic influence has augmented, positioning itself as a mediator in regional contentions and a pivotal entity within multilateral organizations. Meanwhile, Uzbekistan, under the leadership of President Shavkat Mirziyoyev, pursued a course

of economic liberalization and regional engagement, thereby challenging Kazakhstan's established regional dominance. Kyrgyzstan and Tajikistan, despite their comparatively smaller economic capacities, have exhibited an increasing assertiveness in regional affairs. Border disputes between these two nations persist and occasionally escalate, necessitating diplomatic intervention from neighboring countries. In 2024, Turkmenistan, adhering to its policy of "eternal neutrality," demonstrated a shift toward greater regional cooperation, particularly in the energy sector.

Keywords: *Central Asia, interests, geopolitics, 2024.*

Bevezetés

2024-ben Közép-Ázsia figyelemre méltó érdeklődést váltott ki az európai és ázsiai országok és nagyhatalmak részéről. Mindazonáltal a régióval kapcsolatos figyelem – a térség gazdag természeti, ritkaföldfém és energia forrásai miatt – elsősorban gazdasági jellegű volt. Azt, hogy a fentebb említett okokon kívül mi váltotta ki ezt az érdeklődést nehéz pontosan megmondani, ugyanakkor az elmúlt évek folyamatos közép-ázsiai országokra jellemző kapcsolatrendszer építkezése egyrészt saját jogon is kiváltotta ezt a nagyhatalmi érdeklődést a régió iránt, illetve azzal, hogy a régió országai egyre szorosabb kapcsolatokat kezdtek el ápolni például Kínával arra készítetett más nagyhatalmi szereplőket, például Oroszországot, hogy ő is szorosabb kapcsolatokat kell, hogy ápoljon régió országaival.

Ugyanakkor a régióval kapcsolatban mutatkozott fokozott érdeklődés mellett az elmúlt évben az is kirajzolódott, hogy a közép-ázsiai államok nem egyértelmű alárendeltjei a nagyhatalmak közötti hatalmi vetélkedésnek, hanem nemzeti, nemzetgazdasági, valamint régiós érdekeiket egyaránt figyelembe véve jelentős érdekérvényesítési képességeket voltak képesek felmutatni. A 2024-es közép-ázsiai Grand Tour-ok folytatása mellett 2025-ben Közép-Ázsiának többek között fő feladata lesz, hogy megfelelő egyensúlyt találjon a gazdasági diverzifikáció, a fenntartható és kedvező partnerségek, a racionális gazdasági növekedés előmozdítása, valamint annak biztosítása között, hogy a régió minél nagyobb mértékben részesüljön a külföldi befektetésekből. A kétrészes elemzés célja, hogy bemutassa és értékelje a közép-ázsiai régió 2024-es évét a nagyhatalmi versengések és a régiós lehetőségek szempontjából ebből kifolyólag pedig egyfajta irányt is felvázoljon Közép-Ázsia számára a következő évre, évekre.

Nagyhatalmokról röviden

2024-ben Közép-Ázsia kulcsszereplővé vált a globális politikai és gazdasági szintén. A régió elsősorban gazdag természeti erőforrásainak – mint a földgáz, kőolaj, urán stb. – köszönhetően került mind az európai, mind pedig az ázsiai országok fókuszába. Az elmúlt évben részben az orosz-ukrán háború, részben az

EU-Kína szembenállás, részben egyéb események miatt a térség – pontosabban egyes régiós országok, mint Kazahsztán – fokozatosan a középhatalmak közé lépett elő. Emellett maga a régió is – elsősorban gazdag természeti erőforrásai révén – egyre jelentősebb mértékben járult hozzá az olyan globális ügyekhez, mint az energetika, a logisztika. Ezzel párhuzamban Közép-Ázsiának 2024-ben sikerült jónéhány erős partneri kapcsolatot is kiépítenie, és befolyást szerzett olyan regionális ágazatokban, mint az [elektromos járműipar](#), arany- és uránbányászat.

Ugyanakkor 2024 volt annak is az éve, amikor Oroszország és Kína is egyaránt fokozta elkötelezettségét Közép-Ázsia felé. Vlagyimir Putyin orosz elnök újraválasztását követően első külföldi útja Üzbegisztánba, Kazahsztánba és Türkmenisztánba vezetett, ahol a várakozásoknak megfelelően a találkozók hangsúlyozták az erős kétoldalú kapcsolatok fenntartását Oroszországgal. Hszi Csin-ping kínai elnök [2024-es](#) kazahsztáni és tádzsikisztáni látogatása, és a látogatás során megkötött stratégiai egyezmények, valamint az Üzbegisztánba áttelepülni látszó kínai elektromos autóipar¹ jól jelezték, hogy Kína befolyása a térségben továbbra is erős.

Ugyanakkor Kína és Oroszország mellett 2024 során számos más ország is igyekezett megerősíteni kapcsolatait a közép-ázsiai országokkal, különösen a kritikus ásványok és a Keletet Nyugattal összekötő Középső Kereskedelmi Folyosó (Middle Corridor) kérdésében. Emellett az Európai Unió az EU Global Gateway projektje keretében jelentős [pénzt](#) fektetett be és időszakos találkozót tartott a Közép-Ázsiát Európával összekötő rendszer létrehozása érdekében.

London reaktíválta magát a régióban?

2024 volt az az év, amikor az Egyesült Királyság újra közeledni kezdett Közép-Ázsia irányába. Azonban London valós oka a régió „újralfedezésére” nem más volt, mint az ott található természeti erőforrások. London jószándéka jeléül David Cameron brit külügyminisztert 2024. áprilisában többnapos látogatásra küldte a régióba, hogy ott jelentse be az Egyesült Királyság és Közép-Ázsia közötti „új korszak” kezdetét. Cameron látogatása során megállapodások születtek az energetikai, gazdasági és oktatási együttműködés erősítéséről London és a régió országai között, valamint egy hagyományos 5+1 platform (az öt közép-ázsiai ország és az Egyesült Királyság) létrehozásának a tervéről terveiről.

Az elmúlt év során sok európai és nyugati állam vezetője látogatott el Közép-Ázsiába, hogy találkozzanak az öt közép-ázsiai állam vezetőjével. Ezek az események főként akkor következtek be, amikor a régióban valamilyen hatalomeltolódás volt érezhető. Ugyanakkor a Szovjetunió összeomlása óta Oroszország és Kína domináns szereplővé lépett elő a régióban.

Azonban Közép-Ázsia a területén keresztülhaladó kereskedelmi útvonalaknak és a gazdag természeti erőforrásoknak köszönhetően más országok számára is egyre jobban fókuszba kerül.

1. táblázat. A kritikus fontosságú nyersanyagok bizonyított tartalékai Közép-Ázsiában országoként (tonnába) és a régiós kritikus fontosságú nyersanyag tartalékok globális részesedése százalékban

Kritikus anyagok	Kazahsztán	Kirgizisztán	Tádzsikisztán	Üzbegisztán	Bizonyított tartalékok Közép-Ázsiában	Közép-Ázsia részesedése a globális tartalékokból százalékban
Mangán	681,342,741	48,816	270,000,000	173,000	951,564,557	38.6
Króm (érc és koncentrátum)	230,000,000	390,000	0	0	230,390,000	30.07
Ólom	15,473,215	41,000	10,000,000	413,000	25,927,215	20
Cink	31,436,736	24,000	10,000,000	4,549,000	46,009,736	12.6
Titán	45,608,070	0	0	350,000,000	395,608,070	8.7
Alumínium/bauxit	309,885,594	42,101,000	1,000,000,000	12,700	1,351,999,294	5.8
Réz	38,582,964	640,000	150,000	741,200	40,114,164	5.3
Kobalt	208,121	373	0	645	20,9139	5.3
Molibdén	713,827	2,523	0	139,000	855,350	5.2
Vasérc	19,885,503,100	549,000	500,000,000	22,000,000	20,408,052,100	4.8
Nikkel	118,000	0	0	3,700	121,700	1.2
Ezüst (kg)	48,153	672	60,000	37,700	146,525	1.2
Ón	192,375	186,761	45,000	9,500	433,636	0.9
Lítium	50,000	13,923	0	8,334	72,257	0.4
Grafit	488,400	272,215	0	7,600,000	8,360,615	0.3
Szilícium	5,090,000	0	0	12,000	5,102,000	0.01
Tellúr	0	1,524.5	0	1,098	2,622.5	0.01
Szelén (finomított)	–	2.7	–	–	2.7	–
Kadmium	85,233	353.6	–	–	85,586.6	–
Gallium	–	–	–	–	–	–
Germánium	4,372	–	–	180	4,552	–
Indium	–	2,617	–	–	2,617	–

Forrás: saját gyűjtés az országok illetékes minisztériumainak adatai alapján (a közzétett adatok 2020-as)

2023. november 10-én tette közzé az Egyesült Királyság közép-ázsiai szerepvállalásával kapcsolatos stratégiai kutatások eredményeit a brit parlament alsóházának Külügyi Bizottsága (Foreign Affairs Committee, FAC) „Országok választóúton: Brit elkötelezettség Közép-Ázsiában” címmel (Countries at crossroads: UK engagement in Central Asia). 1999 óta London minden évben kiad egy ehhez hasonló stratégiai dokumentumot, amely Nagy-Britannia Közép-Ázsiához kötődő stratégiai szerepvállalását és helyzetét értékeli és vázolja fel. Ugyanakkor az éves jelentéseknek eddig nem volt komoly politikai fogamatja. 2023 végén közzétett [dokumentum](#) célja volt, hogy meghatározza az Egyesült Királyság kormányának helyzetét, valamint a szigetország elkötelezettségének kiterjesztését és meghatározza London gazdasági és stratégiai szerepvállalásának lehetőségeit Közép-Ázsiával kapcsolatban.

A 2024-ben kiadott dokumentum kifejezetten fontos abból a szempontból, hogy rávilágít az Egyesült Királyság Közép-Ázsiával kapcsolatban elkövetett stratégiai hibáira – mint például a kulturális kapcsolatok szinte lenullázása brit részről, bányászati jogok eladása –, melynek következtében London mára geostratégiai Oroszország, Kína, India, Törökország és az Egyesült Államok mögött jelentős hátrányba került a régióban. Mindez annak ellenére, hogy a régió feletti befolyásért folyó harcot nagyon sokáig (1813-1907 között) leginkább az orosz-brit vetélkedés jellemezte.

A jelentés a régióval kapcsolatban (brit nézőpontból) számos kulcsfontosságú aggodalomra okot adó területet emel ki, a tiltott pénzügyi finanszírozástól az emberi jogsértéseken át, a közép-ázsiai országok kétes kereskedelmi kapcsolataitól, miközben a környezetvédelem/környezetszennyezés problematikáját is megemlíti.

A dokumentum

A 2023 végén az Egyesült Királyság parlamentjében bemutatott két párti jelentés elsősorban a Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Türkmenisztán Üzbegisztán és az Egyesült Királyság kormánya közötti interakció eredménytelenségére mutatott rá és kifogásolta, s egyben fel is szólította a brit külpolitikát, hogy aktívabban lépjen fel a régióban ellensúlyozva Oroszország és Kína befolyását. Mindezt tette úgy, hogy eközben külön kiemelte, hogy a szigetország aktívabb közép-ázsiai jelenléte nemcsak potenciálisan lehet kölcsönösen előnyös London és az öt közép-ázsiai ország számára, hanem a régiós jelenléte Nagy-Britanniának egyfajta nélkülözhetetlen geopolitikai kényszernek is kell tekintenie.

A Közép-Ázsiával kapcsolatos brit stratégiai dokumentum nyolc fejezetből áll, mely részletesen tárgyalja mind az öt ország – Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Türkmenisztán és Üzbegisztán – gazdasági, társadalmi, kulturális és gazdasági jellemzőit. A jelentés külön kitér arra is, hogy hol jelentenek kihívást a közép-ázsiai országoknak a szomszédos országokkal, köztük Kínával és Oroszországgal fenntartott kapcsolatai a brit külpolitika számára, és hol jelentenek/jelenthetnek új

lehetőségeket. Az írás külön megjegyzi, hogy Moszkva és Peking befolyása mennyire aktívan növekszik a térségben.

A dokumentum arra is kitér, hogy garanciákra van szükség arra vonatkozóan, hogy a brit kereskedelmi szolgáltatásokat nem használhatják fel tiltott pénzáttalalásokra. Ugyanis, mint ahogy az írás kiemeli Nagy-Britannia kulcsfontosságú útvonal a közép-ázsiai elit számára a tőkekimenekítés terén.

A bizottság jelentésében szereplő főbb ajánlások

A dokumentum összeállítói több javaslatot/ajánlást is megfogalmaztak, melyek London aktívabb közép-ázsiai jelenlétét prioritizálják. A stratégiai dokumentum többek között kifejti, hogy az Egyesült Királyság szerepvállalását Közép-Ázsiában túl sokáig a reaktivitás és nem az aktivitás, valamint a rövidtávú gondolkodás jellemezte. Ezért a londoni kormánynak mindent el kell követnie, hogy sokkal merészebb és ambiciózusabb legyen a kereskedelmi, regionális együttműködési és a kulturális kapcsolatok kiépítése terén Közép-Ázsiában. Ezzel egyetemben egy Közép-Ázsia 5 + Nagy-Britannia (C5+UK) találkozó megtartását is szorgalmazza, és további magas szintű miniszteri együttműködést is javasol a régió vezetőivel.

Az emberi jogi kérdésekkel kapcsolatban azonban a jelentés az Egyesült Királyság kormánya által a helyi civil társadalmi szervezetek támogatásának alapos felülvizsgálatát javasolja.

Az oktatással kapcsolatban a dokumentum felvázolja azokat a kulcsfontosságú területeket, ahol az Egyesült Királyság pozitív módon képes bekapcsolódni a régió életébe ezáltal is erősítve, és fejlesztve a brit puha hatalmi befolyást (Például állandó British Council-irodákat hoz létre Tádzsikisztánban és Kirgizisztánban az 1999-es [jelentés](#) ajánlása alapján). Ezen kívül a közép-ázsiai felsőoktatás támogatása érdekében a pályázók számára elérhetővé teszi a [Chevening-ösztöndíjat](#), valamint aktívan részt vesz a Közép-Ázsiában zajló oktatási reformfolyamatokban azáltal, hogy megosztja az ezen a téren szerzett brit szakértelmet és tapasztalatokat.

A környezetvédelemmel kapcsolatban a dokumentum kiemeli a régióknak az éghajlatváltozással szembeni sebezhetőségét, és stratégiai javaslatot tesz az Egyesült Királyság számára, hogy miként lenne képes segítséget nyújtani a régió országainak a vízhasználat és a megújuló energia területén.

Ami a kereskedelmet és a befektetéseket illeti, a jelentés London részéről hosszabb távú összehangolt stratégia kidolgozására [szólít fel](#) az Egyesült Királyság és üzleti közösségének a régióval való elkötelezettsége tekintetében.

Bár a jelentésben megfogalmazottak ellenére Nagy-Britannia közép-ázsiai szerepvállalása nem csökkent az utóbbi években, csupán a kulturális, és kereskedelmi kapcsolatok szintjén maradtak aktívak hanyagolva a politikai irányvonalat.

A brit kormány számára az ország közép-ázsiai szerepvállalásával kapcsolatban megfogalmazott javaslatok logikusak és érthetőek, mégis felmerülnek bizonyos kérdések. Először is mennyire tekinthetőek reális céloknak és prioritásoknak jelenleg a megfogalmazottak az Londonon kívül a közép-ázsiai országok fogadókészségén is múlik, ugyanis jelenleg a régió országainak nics egyértelműen megfogalmazott prioritása Nagy-Britanniával szemben.

Mivel az érintett öt ország nemcsak létrehozta saját C5+ (Közép-Ázsia5 + adott nagyhatalom), párbeszédformátumot az Egyesült Államokkal, az Európai Unióval, Japánnal, Dél-Koreával, Oroszországgal, Indiával, Kínával (és másokkal), hanem összehívta a térség államfőinek első konzultatív találkozáját is (2018-ban), megerősítve ezáltal a régió kollektív identitását. Ezenkívül mind a [német](#), a [lengyel](#) és a [magyar](#) külpolitika is már régóta erős kapcsolatokkal van jelen a térségben. Másodsorban így pedig Londonnak, mint sokadik regionális partnernek jelentős kihívásokkal kell majd szembenéznie, hogy eddig háttérbeszorított és elhanyagolt kapcsolatrendszerét Közép-Ázsia országaival kedvező szintre hozza.

Továbbá az is kérdés marad, hogy milyen további lehetőségek maradtak még a brit kormány számára nyitva. Ugyanis, például a stratégiai dokumentum által taglalt vízhasználat és a megújuló energia területén Közép-Ázsia országai már rég együttműködést folytatnak olyan a technológiát és megfelelő tudást felhalmozó országokkal, mint Kína, vagy Szaúd-Arábia.

Mivel a londoni kormánynak az elmúlt években a külpolitikai tekintélye és mozgásteret – részben a Brexit és az azt követő belpolitikai bizonytalanság következtében is – globális szinten visszaesett, így a jelentős kérdés, hogy az esetleges erősödő közép-ázsiai brit részvétel mennyire lehet hasznos és ésszerű.

Közép-Ázsia országai számára azonban – elsősorban a földrajzi determináltságnak köszönhetően – továbbra is prioritást fognak élvezni a kétoldalú együttműködések Kínával, Oroszországgal és Törökországgal, valamint az olyan mechanizmusok és regionális együttműködések, mint a Sanghaji Együttműködési Szervezet, a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete vagy az Eurázsiai Gazdasági Unió és az Övezet és Út kezdeményezés.

Folytatás következik!

Jegyzetek

---

¹ 2024 elejétől kezdve Kína az elektromos járművek gyártását folyamatosan elkezdte kiszervezni Üzbegisztánba.